

ISSN 2518-7821

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАУКОВИЙ ЧАСОПИС
НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

Серія 7

Релігієзнавство. Культурологія.
Філософія

38 (51)

Київ
Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова
2017

Фахове видання з філософських наук

Додаток № 12 до наказу МОН України від 11.07.2016 за № 820

Державний комітет телебачення і радіомовлення України
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ № 8813 від 01.06.2004 р.

*Схвалено рішенням Вченої ради НПУ імені М. П. Драгоманова
(протокол № 4 від 01 грудня 2016 р.)*

Редакційна рада:

- В. П. Андрущенко** – доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, ректор НПУ імені М. П. Драгоманова (*голова Редакційної ради*);
Г. М. Торбін – доктор фізико-математичних наук, професор (*заступник голови Редакційної ради*);
В. Д. Бондаренко – доктор філософських наук, професор;
В. І. Бондар – доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України;
І. І. Дробот – доктор історичних наук, професор;
В. Б. Євтух – доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України;
М. І. Жалдак – доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України;
Л. І. Мацько – доктор філологічних наук, професор, академік НАПН України;
Н. Г. Мозгова – доктор філософських наук, професор;
О. С. Падалка – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України;
В. М. Синьов – доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України;
М. І. Шут – доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАПН України.

Редакційна колегія:

- В. П. Андрущенко** – доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України;
Т. І. Андрущенко – доктор філософських наук, професор;
Є. В. Більченко – доктор культурологічних наук, доцент;
В. П. Бех – доктор філософських наук, професор;
Красицький Ян – доктор габілітований, професор Інституту філософії факультету суспільних наук - Вроцлавського університету (Польща)
В. Д. Бондаренко – доктор філософських наук, професор (*відповідальний редактор*);
Г. С. Меднікова – доктор філософських наук, професор;
І. Г. Немчинов – доктор філософських наук, професор;
Поповенюк Богдан – доктор філософських наук, доцент;
(Сучавський університет імені Штефана чел Маре, Румунія);
Робен Берг – доктор габілітований, професор (Дортмундський університет, Німеччина);
Ставинський Петро – доктор габілітований за спеціальністю релігієзнавство, професор (Педагогічний університет імені Комісії Народної освіти у Кракові, Польща);
Н. Г. Мозгова – доктор філософських наук, професор (*відповідальний редактор*);
Л. А. Облова – кандидат філософських наук, доцент (*відповідальний секретар*);
Л. М. Панченко – кандтдат філософських наук, доцент;
Хюбнер Бенно – доктор габілітований, професор (Сарагоський університет, Іспанія).

Н 34

НАУКОВИЙ ЧАСОПИС Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія : [зб. наукових праць] / ред. рада : В. П. Андрущенко (*голова*); за ред. Н. Г. Мозгової. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. – Вип. 38 (51). – 308 с.

У статтях розглядаються актуальні проблеми наукових досліджень докторантів, аспірантів, викладачів вузів та співробітників наукових установ України з питань релігієзнавства, теорії та історії культури, філософії.

УДК [1+2] (06)
ББК 71я5+86я5+87я5

3. Богословские размышления. Евро-Азиатский журнал богословия. Спецвыпуск «Церковь и миссия». 2012. – 176 с.
4. Отчет о деятельности Ресурсно-исследовательского центра на Общем Собрании 2017 г. // Архив Евро-Азиатской аккредитационной ассоциации. – 9 с.
5. Доклад Президента Евро-Азиатской аккредитационной ассоциации С.В. Санникова на Общем Собрании 2017 г. // Архив Евро-Азиатской аккредитационной ассоциации. – 17 с.
6. Соловій Р. Феномен Виникаючої церкви в контексті теологічних та еклезіологічних трансформацій у сучасному західному протестантизмі / Роман Соловій. - Вид. друге, доповнене. – К.: Дух і літера, 2016. – 352 с.
7. Славянский библейский комментарий. – Редкол.: С. Санников (гл. редактор). - К.: Книгоноша, 2016. – 1840 с.
8. Богословские размышления. Евро-Азиатский журнал богословия. Спецвыпуск «Реформация: история и современность». 2015. – 238 с.
9. Богословские размышления. Евро-Азиатский журнал богословия. Спецвыпуск «Реформация: восточноевропейские измерения». 2016. – 356 с.
10. Богословские размышления. Евро-Азиатский журнал богословия. Спецвыпуск «Реформация: человек, церковь, общество». 2017. – 273 с.
11. Макрат А. Небезпечна ідея християнства. Протестантська революція: історія від шістнадцятого до двадцять першого століття / Алістер Макрат. – Пер. з англ. Олексія Панича. – К.: Дух і Літера, 2017. – 656 с.

УДК 253

*Ломачинська І.М.
Київський університет імені Бориса Грінченка*

ІДЕЯ ПАСТИРСТВА У БОГОСЛОВСЬКІЙ ДУМЦІ: ГЕНЕЗА ТА РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Метою статті є аналіз генези ідей пастирства як духовного служіння священника своїй громаді у різних християнських конфесіях. Автор визначає особливості владної реалізації пастирського служіння, що розкриті у творчості представників патристики. У статті розкривається протиріччя між необхідністю підкорення релігійної громади своєму пастирю та небезпеках зловживання владою з боку пастиря у своїх корисливих цілях. Влада у пастирстві спрямовується не на підкорення інших, а на духовні настанови і упокорення власних бажань. у сучасному суспільному житті відбувається зміна ролі церковних інституцій, що приводить до актуалізації соціальних аспектів діяльності пастиря.

Ключові слова: «священство», «пастирство», «священник», «пастир», «пастирське богослов'я», «духовне служіння», «духовна влада», «духовний вчитель», «єпископат», «ієрархічна структура церкви», «лідер думки»

Ломачинская И.М. Идея пастырства в богословской мысли: генезис и реалии настоящего Целью статьи есть анализ генезис идей пастырства как духовного служения священника своей общине в разных христианских конфессиях. Автор

определяет особенности реализации власти в пастырском служении, что раскрыты в творчестве представителей патристики. В статье раскрывается противоречие между необходимостью подчинения религиозной общины своему пастырю и опасностях злоупотребления властью со стороны пастыря в своих корыстных целях. Власть в пастырстве направляется не на покорение других, а на духовные наставления и усмирения собственных желаний. В современной общественной жизни происходит изменение роли церковных институтов, что приводит к актуализации социальных аспектов деятельности пастыря.

Ключевые слова: «священство», «пастырство», «священник», «пастырь», «пастырское богословие», «духовное служение», «духовная власть», «духовный учитель», «епископат», «иерархическая структура церкви», «лидер мнения»

Lomachinska I. The idea of pastoral ministry in theological thought: the genesis and realities of the present The purpose of the article is to analyze the genesis of the ideas of the pastoral ministry as a spiritual ministry of the priest to his community in different Christian churches. The author determines the features of the realization of power in the pastoral ministry, which is revealed in the work of representatives of Christian thought. The article reveals the contradiction between the need to subordinate the religious community to his pastor and the dangers of abuse of power by the pastor for his own mercenary purposes. The authority in the pastoral ministry is directed not to conquering others, but to spiritual instruction and pacification of one's own desires. In modern social life, the role of church institutions is changing, which leads to the actualization of the social aspects of the pastor's activities.

Key words: «priesthood», «pastoral», «priest», «pastor», «pastoral theology», «spiritual ministry», «spiritual authority», «spiritual teacher», «episcopate», «hierarchical structure of the church», «leader of opinion»

У сучасних умовах глобальних катаклізмів, зумовлених гібридною війною проти України, актуалізується роль ціннісних орієнтирів суспільного розвитку, серед яких значну роль відіграє релігійний чинник. Історичні реалії розвитку релігійних вірувань визначають домінування християнства в Україні, тому ідея пастирства, що проголошена у посланнях апостола Павла і визначає сутність священничого служіння, набуває особливого значення.

Метою роботи є аналіз генези ідеї пастирства як служіння та її владної реалізації. Мета дослідження зумовлює наступні завдання: з'ясування сутності пастирського служіння у представників патристики; порівняльний аналіз особливостей ідеї пастирства у різних християнських напрямках; виокремлення сутності пастирства у його владній інтерпретації.

Теоретичною основою дослідження слугували праці представників християнської богословської думки – Василя Великого, Григорія Богослова, Григорія Нісського, Іоанна Златоуста, Іоанна Ліввичника, Теодора Студита, Франциска Ассизького, Томи Кемпійського, Мартіна Лютера тощо.

Гібридна війна, що постає трагічною реальністю сьогодення українського суспільства, поєднує у собі принципово різні типи і способи ведення війни, які скоординовано застосовуються задля досягнення основних цілей - поглибленню в

державі, обраній для агресії, внутрішніх конфліктів. Гібридна війна значною мірою базується на комунікаційній технології інформаційної війни - пропаганді, що здійснюється «лідерами думки» у суспільстві, зумовлюючи необхідність особливої уваги до тих соціальних інституцій, які користуються найвищим рівнем соціальної довіри. За результатами соціологічних опитувань [1], у більш, як половини населення країни найбільшим рівнем довіри користуються релігійні організації, 97% з яких – християнські конфесії [2], що дозволяє визначити служителя культу християнських церков як домінуючого лідера суспільної думки, а його статус у межах релігійної спільноти слугує ефективним засобом творення сакрального іміджу в утвердженні пропагандистських стратегій. Означені чинники зумовлюють необхідність аналізу сутності пастирства як ідеї священничого служіння спільноті, адже ідейні принципи християнської доктрини, сформовані на етапі формування організаційної структури ранньохристиянської церкви, передбачають роль священника не лише як служителя певного культу чи активного сповідника і пропагандиста певної релігійної ідеології, а, передусім, як морального наставника та духовного учителя.

Поняття пастирства невід'ємне від поняття влади і способів її реалізації, тому слово «пастир» у Святому Письмі часто вживається і у переносному сенсі, не лише щодо священнослужителів, але й щодо правителів (ставлення пастиря до своєї пастви переноситься на ставлення правителя до свого народу). Осмислення ідеї пастирства у християнській історії – це спроба подолання протиріччя між необхідністю абсолютного підкорення пастви пастирю та подолання спокуси використання цього підкорення задля власного панування. Складність збереження духовного паритету знайшла своє відображення у пастирському богослов'ї – вченні про моральнісні якості та обов'язки пастиря церкви. На необхідності плекання моральнісних чеснот священника як духовного пастиря наголошується у посланнях апостола Павла, настановах і правилах вселенських соборів. З епохи патристики сформувалася традиція звернення церковних ієрархів з роз'ясненням обов'язків пастирів при своєму вступі на святительську кафедру. З розвитком християнської доктрини і православна, і католицька традиція акцентували увагу на сутності пастирського служіння як необхідній умові розбудови церковної ієрархії та морального засобу управління релігійною спільнотою. У кожній з християнських конфесій наголошується, що основою пастирського служіння має бути його богонатхненність, яка освячує діяльність пастиря, але й зобов'язує до особистісної духовної відповідальності за душі пастви.

Духовна ідея пастирства основана на спадковості церковної ієрархії від Христа – означена теза розкривається у Діонісія Агеопагіта, для якого церковна ієрархія або священство є у чуттєвому світі найвищим ступенем, який безпосередньо сягає найвищого світу чистих духів. У цьому сенсі земна церква стає образом небесним. «Сутність земної ієрархії – у одкровенні, у «Богопереданих словах». Цей переказ не вичерпується Святим Письмом, але включає у себе й усний, таємничий переказ від апостолів... Ієрарх зберігає і передає означений переказ у чуттєвих символах, які ніби прикривають від непосвячених божественні таємниці [3, с. 30]. Відповідно, вищим є ступінь церковної ієрархії, то досконалішим стає знання.

Аналіз організаційної структури ранньохристиянської церкви дозволяє стверджувати, що функції пастирів покладаються на єпископів, які, на відміну від

апостолів та пророків, реалізують не лише місійно-пропагандистську, але й організаційну функцію. Тобто на зміну місійному лідерству Христа приходить організаційне лідерство Павла, яке дозволяє не тільки проповідувати нове віровчення, але і формувати досить чітку організаційну структуру церковної ієрархії.

Серед представників патристики найбільш повно ідея змісту пастирського служіння постала у творчості Григорія Богослова, який був першим східно-християнським автором трактату про священство - «Слово на захист своєї втечі у Понт»; до нього цю тему церковні письменники розглядали лише епізодично. Середина III ст. н.е. – це період утвердження культової догматики та боротьба з єретичними течіями, що вимагало від єпископату активної розбудови організаційної структури ранньохристиянської церкви. На зміну місійно-пропагандистській діяльності апостолів та пророків приходить організаційно-виховна діяльність єпископів, які отримують значну владу в церкві та обґрунтовують її безумовність та сакральний зміст. Поступово у церковній ідеології обґрунтування духовної влади формується протиріччя між необхідністю чіткої ієрархії з безумовним підпорядкуванням старшому за чином задля подолання деструктивних ідей і поглядів, та загрозою зловживання єпископатом своєю безмежною владою у власних корисливих цілях.

Згідно із ученням Григорія Богослова, потреба у священстві є причиною і наслідком ієрархічної структури Церкви, яка постає тілом, з'єднаним із Главою - Христом. Ця ідея, висхідна до апостола Павла, надихає Григорія на міркування про порядок як основу всього буття церкви. Ієрархія рятує церкву від безвладдя-анархії; наявність священства і єпископства забезпечує єдність церкви як організму, у якому кожний член виконує свою функцію. Священство для Григорія Богослова – це, насамперед, пастирство, керівництво стадом: у Новому Заповіті Христос говорить про себе як про «Пастиря доброго», який, на відміну від лже-пастиря, «найманця», знає своїх овець на ім'я і піклується про них, охороняючи стадо»[4]. Духовний наставник, згідно із ученням Григорія Богослова, є своєрідним посередником між Богом і людьми. Цим високим покликанням і визначається висота етичних вимог, які пред'являють священнику. Від нього вимагається на досвіді пізнати усе те, чого він навчатиме своїх прихожан, пройти самому той шлях, яким він їх поведе. Життя священника повинне бути безперестанним і щоденним подвигом: саме таким було життя апостола Павла та інших апостолів, а до них - багатьох старозавітних пророків і праведників.

Порівняння Григорієм Богословом священника із живописцем дає подвійну перспективу значення духовного наставника у житті церкви: по-перше, він працює над створенням свого власного образу, ніколи не зупиняючись на досягнутому й завжди прагнучи вищого; по-друге, він стає іконою, за зразком якої кожна людина, будучи художником власного життя, може створювати свій образ. Отже, метою служіння священника є обоження вірених йому членів церкви. Але для того, щоб вести інших до Бога, треба самому до нього прийти; щоб вести інших до досконалості, треба самому стати досконалим; і щоб лікувати недуги інших, необхідновилікувати власну душу.

У розумінні Григорія Богослова, головною справою священника є проповідь, учительство, богословствування. У його очах священнослужитель - той, хто правильно мислить про Бога і здатний учить людей релігійним догматам та твердо протистояти

єресі. Для того, щоб учити про Бога, необхідна для священника етична чистота і сприяння Святого Духа, завдяки якому тільки і можна мислити, говорити й слухати про Бога.

Григорій Богослов зазначає, що священство – «задача, що перевершує сили будь-якої людини; на землі немає нікого, хто міг би впоратися із нею своїми силами. Проте із роду у рід, із покоління у покоління Бог обирає людей і поставляє їх на служіння вівтарю, всупереч їх негідності і нерідко всупереч їх небажанню прийняти на себе тягар цього служіння» [5]. Відповідно, можемо стверджувати, що висота священного сану потребує від його носіїв не тільки духовної та етичної досконалості, але й узгодженості власної моральної самооцінки із оцінкою суспільства (релігійної спільноти).

Ідея влади і моральної відповідальності розкривається і у Григорія Нісського, для якого пастирство – це не шлях до самозвеличення, а складний духовний обов'язок, зумовлений постійним пошуком самовдосконалення: «Часто святий Григорій порівнює образ Божий у людині із віддзеркаленням у дзеркалі. Дзеркало може розбитися, затуманитися, його можна повернути під кутом так, що ніякого віддзеркалення видно не буде. Людина може втратити образ Божий, перестати бути віддзеркаленням, але потенційна можливість знайти його завжди залишається» [6].

Протиріччя між пастирською духовною владою та способами її реалізації найбільш гостро постають у Іоанна Златоуста: «Як тиран боїться своїх охоронців, так священник повинен боятись, передовсім, своїх близьких і співслужителів, тому що ніхто так не жадає його влади і не знає усіх діянь його, як вони» [7, с. 102]. Пастирство – це не перевага, а складне духовне випробування, пройти яке можуть лише обрані: «Як вогонь є пробою для металів, так священство — випробування для душі людини» [7, с. 146].

Водночас, священницьке служіння породжує духовну владу, яка стоїть значно вище за владу мирську, адже лише священники, із погляду Златоуста, силою своєї духовної влади наближають смертних до божественного спасіння: «Земні володарі справді мають владу зв'язувати, але тільки тіло, а ті узи зв'язують саму душу і проникають у небеса. Що священники діють на землі, те Бог довершує на небі: думку рабів потверджує сам владика. Чи не значить це, що він дав їм усю небесну владу? «Кому відпустите гріхи, — говорить Господь, — відпустяться їм, кому затримаєте — затримаються» (Ів. 20:23)[7]. Яка ж влада може бути більша від цієї? «Отець бо не судить нікого, а Синіві дав він суд увесь» (Ів. 5:22)[7], а я бачу, що Син весь той суд передав священникам. Вони наділені такою великою владою, наче позбулися наших пристрастей, перевершили людську природу і вже переселилися на небеса. Усе ж це діється не інакше, як тільки руками священника, отож, як без їхньої допомоги уникнути пекельного вогню або здобути приготовані вінці?» [8, с. 91].

Патристична спадщина осмислення ідеї пастирства знайшла свою реалізацію у моральних принципах організації чернечих громад. Зокрема, на засадах чернечої аскетичної практики, через подолання чуттєвих насолод та прагненні до самообмеження розкривається ідеал пастирського служіння у Василя Великого: «Передусім, будь старанним у подоланні спокуси. Будь безмовним, не швидким на слова, не суперечливим, не славолюбним, готовим вчитись, а не вчити» [9, с.86]. Наявність пастиря, що слідує моральним правилам поведінки, Василь Великий вважав божественним дарунком для церкви, про що зазначає в одному з листів, повідомляючи про обрання нового єпископа: «Господь привів у виконання прохання людей своїх.., і дав їм пастиря, гідного цього

імені, що не приторговує знічев'я словом.., але здатного виконати божественну волю його духовними дарами» [9, с.136].

Аскетичні засади пастирського служіння розкриваються і у Іоанна Ліствичника, який у пастирстві бачить найвищу ступінь духовної досконалості, адже «великий сором для наставника молитися Богу про дарування послушнику того, чого сам іще не має» [10, с. 431]. Духовна влада у Ліствичника асоціюється з безпристрасністю, адже «не властиво леву пасти овець, тому неможливо тому, хто повен пристрастей, керувати такими ж» [10, с. 439]. Пастирство усвідомлюється як розуміння вищих духовних істин: «Тим, які...мужньо вдосконалюються на духовній ниві, пропонуй краще і досконаліше, а тих, які розумінням своїм залишаються позаду, годуй молоком..., адже один і той самий духовний хліб у одних породжує прагнення, а у інших – печаль; при висіванні духовного насіння варто думати про час, людей та якості насіння» [10, с. 440].

Ідеологія чернецтва і у православ'ї, і у католицтві базується на жорсткій владній ієрархії, безумовному фізичному та духовному підкоренні волі наставника, тому на прагненні до подолання власної властолюбності та моральній відповідальності наголошує і Теодор Студит: «Наставник душ і пастир словесних овець трудиться так само, і навіть ще більше, — у міру того, наскільки вище його керівництво й важливіші втрата або спасіння. Тому і я, смиренний, тремчу й боюсь, стогну й скорбую, розуміючи трудність настоятельства і складність виконання обов'язку. Бо воістину трудно бути провідником душ та наставляти людей» [11, с. 63]. Подібна теза розкрита і у Франциска Ассизького: «Я не для того прийшов, щоб мені служили, а щоб послужити» - мовить Господь. Ті, хто поставлені над іншими, нехай стільки ж гордяться своїм керуванням, як ніби їм була призначена служба омовіння ніг» [12, с. 35]. Франциск указує, що той, хто підкорюється, має більше шансів на вічне блаженство, ніж той, хто керує, адже «не може раб Божий досягнути силу свого терпіння і усвідомити прагнення до самознищення, поки всі покірні йому» [12, с. 37].

Необхідність упокорення власних владних бажань звучить і у Фоми Кемпійського: «Покірного Бог хоронить і спасає, покірного Він любить і потішає, до покірного Він прихилиється; покірного Він щедро обдаровує великою ласкою і після впокорення підносить його до слави» [13, с. 79].

На тісному взаємозв'язку послуху і наставництва наголошує і М.Лютер: «Слухайтеся ваших наставників та коріться їм, — вони бо пильнують душ ваших, як ті, хто має здати справу. Нехай вони роблять це із радістю, а не зітхаючи, — бо це для вас не корисне (Євр.13.)» [14, с. 15]. Означена теза покладена в основу владного ієрархічного функціонування протестантських спільнот. У сучасних протестантських спільнотах паству утворюють три групи віруючих: духовні наставники - лідери - здатні обернути у віру тих, хто не шукає Бога, і надати істотну допомогу членам групи; помічники пастиря – найбільш досвідчені учні лідера, здатні допомогти іншим членам групи і обернути у віру тих, хто шукає істину; так звані духовні діти - новонавернені християни, які потребують духовної підтримки і поки що не здатні своїм служінням допомогти іншим.

Під час визначення основних рис пастиря церкви протестантські ідеологи, зазвичай, цитують Перше послання до Тимофія (3:1 - 7)[15], хоча подібне звернення практично не зустрічається у православній та католицькій традиціях. Серед моральних якостей, таких як непорочність, цнотливість, благоговійність, чесність, миролюбність,

вирізняються якості соціальні – пастор повинен бути авторитетом для своєї власної сім'ї, адже «хто не вміє управляти власним домом, чи буде той піклуватися про церкву Божу?» (1 Тим. 3:5)[15]. Ідейною основою пастирського служіння як реалізації духовної влади є теза: «Син Людський прийшов не для того, щоб йому служили, а щоб послужити і віддати душу Свою на спасіння багатьох» (Мф.20: 28)[15].

Варто зазначити, що ідея соціального служіння, пропагована у протестантських спільнотах, певною мірою зумовила переосмислення ролі пастирства у католицизмі, що відобразилось у його соціальній доктрині. Як було зазначено у Декреті «Про пастирський уряд єпископів»[130], у духовній ієрархії церкви чільне місце визначається за єпископатом: «єпископи також, поставлені Святим Духом, наступають на місце апостолів як пастирі душ, і, разом із Найвищим Архієреєм та під його владою є послані для увіковічення діла Христа, вічного Пастиря. Бо Христос дав апостолам та їхнім наслідникам доручення і владу, щоб навчали всі народи й освячували людей правді, й пасли їх. Тому єпископи, через Святого Духа, який був їм даний, стали правдивими й автентичними Учителям и віри, Архієреями і Пастирями» [16, с. 211 - 212]. У «Декреті про пастирський уряд єпископів у Церкві» зазначається, що виконання апостольської місії стосовно християнської спільноти здійснюється із урахуванням її конкретних потреб, незалежно від соціальних розбіжностей: «Щоб могли подбати якнайкраще про благо кожного із вірних, відповідно до його обставин, нехай намагаються пізнати їхні потреби»[16, с. 223].

Проблема соціального служіння пастиря і його владної реалізації зумовлює необхідність аналізу питання покликання до пастирського служіння. У богословській літературі підкреслюється значення для людини внутрішнього духовного поклику до пастирського служіння (хоча у православній традиції воно вторинне що до обов'язку перед церквою). Адже, як указував Пасій (Святогорець) священство – це мета, а не засіб для спасіння. Не можливо змусити людину до священства. Але якщо людина від послуху зі смиренням прийме те, що йому пропонують, якщо прикладе до цього трішки благочестя і любові, то Бог віддасть усе сповна [17, с. 317 - 318]. У С.Булгакова мета священницького служіння окреслена наступним чином: «Служіння священства ... передбачає духовну участь того, хто виступає цим живим посередником. Зв'язок священства із мирянами спирається не на владу, а на взаємну любові, це відносини духовних батьків і дітей. із тайнодією безпосередньо пов'язане і пастирство..., а із нього виникає і учительство» [18, с. 60]. Таким чином, не владна перевага, а тісний духовно-містичний зв'язок мають єднати пастиря та його паству.

Дилема про внутрішнє та зовнішнє покликання у пастирському служінні, поставлена свого часу Григорієм Богословом, у західній та східній християнських церквах вирішувалася по-різному. У католицизмі внутрішній духовний поклик є необхідною передумовою церковного служіння. У православному пастирському богослов'ї шлях служіння зумовлюється не власним вибором, а вибором церкви: ««Не відчуваю покликання» «не гідний» — у цих словах полягає суперечність заповіді послуху і смиренномудрості. Якби ти сказав: «відчуваю покликання» «гідний», то ти — нездібний і негідний гордівник. Думка про твою гідність і негідність належить церкві»[19].

Враховуючи поступове домінування функціональної спрямованості священничого служіння над його моральнісними пастирськими засадами, що формується в умовах секуляризації суспільства, патристичне богослов'я акцентує увагу на необхідності формування внутрішнього покликання як ідеалу священничого служіння: «Покликання - це, швидше любов до тієї священницької справи, що стає сенсом життя, так зване «почуття євхаристійності», тобто «якщо буде вважати своїм основним обов'язком «будівництво таїн Божих» через служіння божественної Літургії для духовного, містичного єднання себе й пастви із Тілом Христовим, ... це головна мета духовного життя пастиря, позаяк більшої влади та містичного засобу, ніж це служіння Тілу й Крові Спасителя, йому не дано» [20, с. 34]. «Пастир повинен усвідомлювати, що морально-духовне життя його пастви полягає не тільки у ... прагненні каяття, а, насамперед, у стремлінні творити нове, добре, позитивне задля утвердження церкви» [20, с. 33]. «Царство Боже - це не теократична ідилія, а сутність нашої духовності. Однак, на жаль, цього часто бракує духовенству через його захоплення політикою чи турботами про хліб насущний і пошуками матеріальних благ» [20, с. 42].

Духовна влада, що порівнювалась, а іноді і домінувала над світською та особливий сакральний статус в історії християнської церкви часто вабили до священства людей, не гідних свого високого обов'язку, за реалізацією владних устремлінь чи певних меркантильних переконань. «Не прагнучи до самовдосконалення пастирського духу вони виправдовували своє прагнення до священницької влади словами апостола: вірне слово: коли хто єпископства бажає, доброго діла жадає. Таким святий Григорій Двоєслов відповідає: «апостол говорив так у ті ще часи, коли кожний представник церкви своєї першим ставав жертвою гонінь». Але оскільки тепер за сприяння Божого віра знаходить владну підтримку і сприяння, то ось і знаходяться люди, які у самій церкві святій, під виглядом управління нею, домагаються суєтної слави і почестей» [21].

На необхідності подолання владних прагнень як умові реалізації ідеї пастирства у священничому служінні наголошує Антоній Сурожський: «пастирство – це не ремесло, не техніка, не керівництво, не влада, а ... жертвенне служіння. Тому що паства – моя сім'я..., і ці ніжні, глибокі, кровні відносини визначають реальну міру пастирства» [22., с. 16].

Порівнюючи пастирство і священство, можливо виокремити такі суттєві складові: духовною основою пастирства є подвижництво та самозречення, служіння пастві, а не формальне виконання функцій служителя певного культу: ««Чому зник пастирський подвиг? Тому що духовна ідея пастирства закривається ідеєю мирського служіння. Релігія зі ступеня небесності і спасіння зводиться у площину державності і чиновництва» [23].

У православні традиції, в ситуації тісного взаємозв'язку церкви та держави, у священства постійно існує спокуса використання своєї духовної влади з меркантильною метою. Ідея ктиторства, поширена ще з часів киеворуського християнства, створює сприятливі умови для використання сакрального статусу релігійних інституцій у політичних іграх. Пастирське богослов'я наголошує на необхідності збереження прагнення до жертвності та аскези протягом всього шляху священничого служіння: «Більшість йде у священники із добрими намірами. Але потім починає свою справу диявол, і бачиш, як у священника з'являється любов до слави, пристрасне бажання

отримати більш високий сан і він забуває про усе . Деякі доходять навіть до того, що використовують людей, знайоства, посередників, щоб їх призначили настоятелем храму, вибрали у архіереї, поставили на якусь церковну посаду. . . Починають заради Христа, закінчують заради золотого хреста[24, с. 319].

Таким чином, священницьке служіння породжує духовну владу, але пастирство – це не шлях до самозвеличення, а складний духовний обов'язок, зумовлений постійним пошуком самовдосконалення. Спільною ідеєю пастирського служіння в усіх християнських конфесіях має бути його богонатхненність, яка освячує діяльність пастиря і зобов'язує до особистісної духовної відповідальності за душі пастви. Влада у пастирстві спрямовується не на підкорення інших, а на духовні настанови, і усвідомлюється через необхідність упокорення власних бажань. Зміна ролі церковних інституцій у сучасному суспільному житті змінює акценти з культово-богослужбових на соціальні аспекти діяльності пастиря. В контексті релігійно-політичних процесів сьогодення, зумовлених домінуванням маніпулятивних технологій руйнування усталеної системи суспільних цінностей, у яких релігійний чинник відіграє значну роль, виховання толерантності, віротерпимості є основною запорукою єдності українського поліконфесійного суспільства. Актуалізація уваги громадськості до високої духовної місії пастирства, пропаганда у священничому служінні не винятковості та обраності власної церковної інституції, а загальних моральних засад суспільного розвитку, де ключовою має проголошуватись ідея суспільної єдності, соціальної відповідальності та духовної свободи, - ось ті чинники, що забезпечать подальший культурний та духовний розвиток українського суспільства в умовах глобальних викликів сучасності.

Література:

1. Довіра соціальним інституціям [Електронний ресурс]: прес-реліз / С.Зленко. – Режим доступу: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=678>, вільний. – Назва з екрану
2. Релігійні організації в Україні (станом на 1 січня 2017 року) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://risu.org.ua/ua/index/resources/statistics/ukr2017/67269/>, вільний. – Назва з екрану
3. *Флоровский Г.* Corpus Areopagiticum // Дионисий Ареопагит. О небесной иерархии. – СПб.: «Глаголь», 1997. – I – LXVI с.
4. *Флоровский Г.* Восточные отцы IV века (из чтений в Православном Богословском институте в Париже) [Электронный ресурс] / Г.Флоровский. – Режим доступа: http://www.krotov.info/library/f/florov/patr4_04.html
5. *Григорий Богослов.* Слово защитительное при бегстве в Понт [Электронный ресурс] / Григорий Богослов. – Режим доступа: http://www.orthlib.ru/Gregory_Nazianzen/pont.html
6. *Мейендорф И.* Введение в святоотеческое богословие [Электронный ресурс] / И.Мейендорф. – Режим доступа: http://www.krotov.info/library/m/meyendrf/patr_14.html
7. Біблія: книги Священного писання Старого та нового Завіту . – К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2004. – 1407с.
8. *Йоанн Золотоустий.* Про священство / Йоанн Золотоустий. — Л. : Монастир Монахів Студитського Уставу. Видавничий відділ "Свічадо", 2001. — 156 с.
9. *Василий Великий.* Примите слово мое: Сборник писем / Василий Великий; Никон (Париманчук)[сост.]. - М.: Изд. Сретенского монастыря, 2007. – 384 с.
10. *Иоанн Лествичник.* Лестница, возводящая на небо / Иоанн Лествичник. – М: Изд-во Сретенского монастыря, 2007. – 592 с.

11. *Теодор Студит*. Поучення / Теодор Студит; [Г. Теодорович (пер.)]. — Л. : Монастир Монахів Студитського Уставу, 1999. — 226 с.
12. *Франциск Ассизкий*. Наставлення / Франциск Ассизкий // Антологія середньовікової мислі: В 2 т. Т.2 / [Под ред. С.С.Неретиної]. — СПб.: РИГИ, 2002. — 635 с.
13. *Тома Кемпійський*. Наслідвання Христа / Тома Кемпійський. — Львів: Вид. дім «Свічадо», 1996. — 312 с.
14. *Лютер М.* Малий катехізис доктора Маргіна Лютера / М. Лютер; [В. Горпинчук (пер.)]. — Б.м., 1994. — 22 с.
15. Біблія: книги Священного писання Старого та нового Завіту . — К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2004. — 1407с.
16. Декрет про пастирський уряд єпископів у Церкві // Документи другого Ватиканського собору: Конституції, декрети, декларації. — Львів: Монастир Монахів Студійського уставу, Видавничий дім «Свічадо», 1996. — С.211 - 248
17. *Паиссий Святогорец*. С болью и любовью о современном человеке / Паиссий Святогорец; [Пер. с греч. Иеромонаха Доримедонта]. — К.: Изд. - во «Луг духовный», б.г. — 374 с.
18. *Булгаков С. Н.* Православие. Очерки учения православной церкви / С.Булгаков. — К.: «Лыбидь», 1991. - 238 с.
19. *Антоний (Храповицкий)*. Пастырское богословие [Электронный ресурс] / Антоний (Храповицкий). - Режим доступа: <http://www.klikovo.ru/db/book/msg/4791-4795>
20. *Марусяк М.* Пастырське богослов'я : Навчальний посібник / М.Марусяк . — Чернівці: Рута, 2006. — 304 с.
21. *Антоний (Храповицкий)*. Пастырское богословие [Электронный ресурс] / Антоний (Храповицкий). - Режим доступа: <http://www.klikovo.ru/db/book/msg/4791-4795>
22. *Антоний (Митрополит Сурожский)*. Пастырство. — Полтава: Изд.-во Полтавской епархии, 2007. — 463 с.
23. *Феодор (архиепископ)*. Смысл христианского подвига /Феодор (архиепископ). — М., 1911
24. *Паиссий Святогорец*. С болью и любовью о современном человеке / Паиссий Святогорец; [Пер. с греч. Иеромонаха Доримедонта]. — К.: Изд. - во «Луг духовный», б.г. — 374 с.

УДК 2-64(4)

Корнійчук Ю.Ю.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ МІЖРЕЛІГІЙНОГО ДІАЛОГУ ТА СПІВПРАЦІ В РАМКАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті здійснено узагальнення питання розвитку співпраці релігійних організацій з європейськими структурами в контексті інституційного становлення ЄС. Розкрито ключові моменти документів, які характеризують офіційну політику ЄС у сфері релігії та інституціоналізацію європейського релігійного діалогу. Окреслено типологію релігійних представництв при ЄС, а також ключові напрями розвитку співпраці релігійних організацій в рамках структур Європейського Союзу.

Ключові слова: *релігія, ЄС, євроінтеграція і релігія, міжрелігійна співпраця, екуменічний рух, Роберт Шуман.*